

de mos

Jaargang 40
April 2024

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

4

nidi

inhoud

- 1 Digitaal nomadisme: nieuwe manier van werken en leven
- 5 Hoe de covid-lockdowns de mentale gezondheid aantasten
- 8 Vakantietrips nemen beperkt toe na pensionering

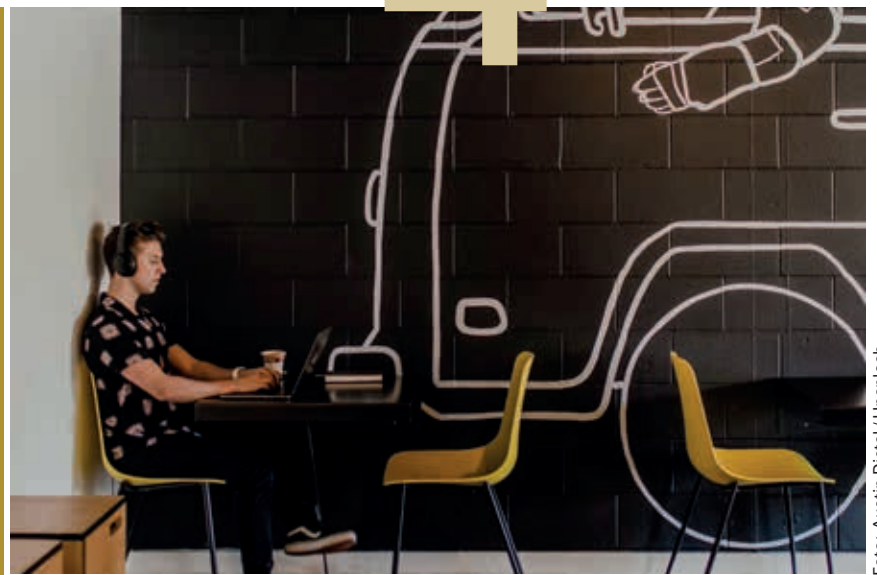

Foto: Austin Distel / Unsplash

Digitaal nomadisme: nieuwe manier van werken en leven

JUUL HENKENS & LIN ROUVROYE

Voor sommigen klinkt het als een droomleven. Werken waar en wanneer je wilt, zodat werk kan worden gecombineerd met reiservaringen. Op het eerste gezicht zijn er maar twee dingen nodig: een laptop en stabiel internet. Dit perfecte plaatje wint via sociale media aan populariteit, vooral onder westerse, hoger opgeleide jongvolwassenen. Digitaal nomadisme als nieuwe manier van werken en leven is een fenomeen met verschillende gezichten dat meerdere aanknopingspunten biedt voor toekomstig onderzoek.

Digitaal nomadisme is een relatief nieuw fenomeen. De term dook voor het eerst op in 1997 in het boek 'Digital Nomad' van Makimoto en Manners. Hierin wordt een toekomstbeeld geschetst van een groep werkenden die de, toentertijd nog in opkomst zijnde, manieren van telecommunicatie gebruikt om hun wens de wereld te ontdekken in vervulling te laten gaan. Hoewel in de wetenschappelijke literatuur de precieze definitie van digitaal nomadisme nog ter discussie staat, hebben alle definities een aantal aspecten gemeen: digitaal werk, autonomie, flexibiliteit en mobiliteit. Volgens de meest recente definitie zijn digitale nomaden mensen die digitale technologie gebruiken om op afstand te kunnen werken en autonomie hebben over waar ze werken zodat ze werk en reizen kunnen combineren.

Wat betreft levensinvulling vertonen digitale nomaden zowel gelijkenissen als verschillen met telewerkers, expats en reizigers. Digitaal nomadisme kent overlap met telewerk en het concept 'blended work'. Ook bij telewerk gebruikt men telecommunicatie om op afstand werkzaamheden te verrichten. Deze opzet maakt 'blended work' mogelijk: werk dat onafhankelijk van tijd en plaats gedaan kan worden, waar en wanneer iemand maar wil. Wat digitaal nomadisme onderscheidt is het mobiliteitsaspect. Digitale nomaden gebruiken de vrijheid van 'blended work' om werken en reizen te

Volgend nummer:
Engelstalige special over
European Population Conference

In het kader van de European Population Conference (EPC), die van 12-15 juni in Edinburgh zal worden gehouden, is het volgende Demos-nummer gewijd aan deze conferentie en zullen de artikelen in het Engels geschreven zijn. De daaropvolgende nummers zullen weer gewoon Nederlandstalig zijn.

combineren. Digitale nomaden verschillen in deze zin ook van expats die vanwege een dienstverband bij een werkgever besluiten om buiten de grenzen van hun thuisland te gaan wonen. De werk- of opdrachtgevers voor wie digitale nomaden werken zijn meestal niet gevestigd in het land waar deze nomaden op dat moment verblijven. Ook hebben digitale nomaden doorgaans niet de intentie zich ergens voor langere tijd te vestigen, waar expats dat wel hebben. Digitale nomaden onderscheiden zich van voltijdreizigers door wél op structurele basis betaald werk te verrichten.

Groepskenmerken

Het blijft tot op heden onduidelijk hoeveel mensen wereldwijd precies als digitale nomade werken en leven. Bestaande schattingen zijn veelal gebaseerd op een grijze literatuur waarin onderliggende berekeningen voor de genoemde statistieken niet is opgenomen. Een recent rapport gebaseerd op data van 7.000 werkende Amerikanen, uitgegeven door een Amerikaans onlineplatform dat werkenden en opdrachtgevers met elkaar verbindt, spreekt over ruim 17 miljoen digitale nomaden in de Verenigde Staten. Een andere schatting die op het internet regelmatig terug te vinden is, is die van 35 miljoen digitale nomaden wereldwijd, maar ook hiervan is de onderliggende bron onduidelijk. Wegens een gebrek aan hoogwaardige kwantitatieve data kunnen de demografische kenmerken van digitale nomaden nog maar beperkt beschreven worden.

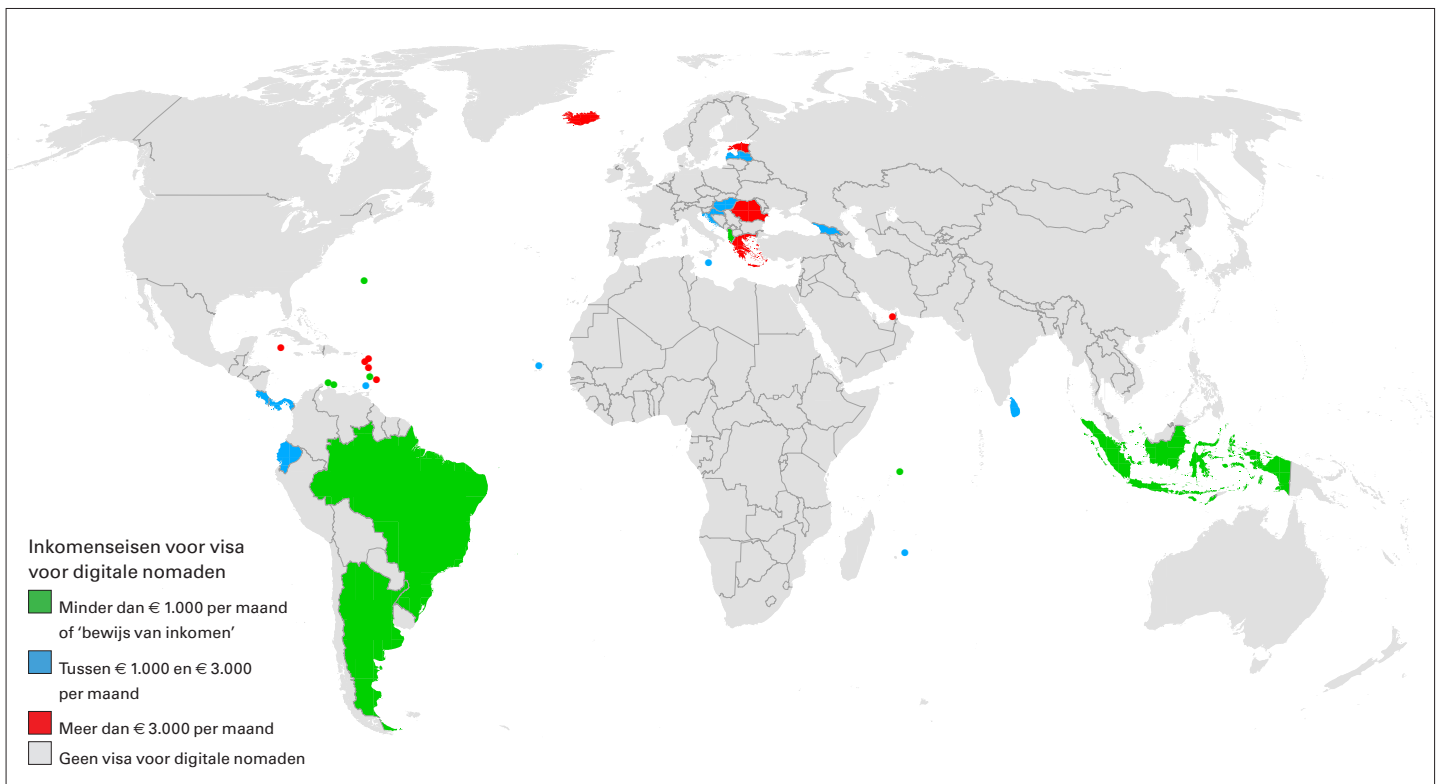
Uit kwalitatief onderzoek komt een redelijk consistent beeld naar voren. Digitale nomaden zijn bijna uitsluitend jonge mensen tussen de 20 en 45 jaar, veelal dertigers. Het gros van de digitale nomaden lijkt te komen uit landen met

een zogenoemd 'sterk' paspoort: een reisdocument dat toegang biedt tot een groot aantal landen. Verder hebben digitale nomaden vaak een diploma op hbo-niveau of hoger en komen ze veelal uit de sociaaleconomische bovenlaag van een samenleving. Digitale nomaden zijn meestal werkzaam als ondernemer of freelancer, maar er zijn ook mensen die op afstand in loondienst werken. Branches als online marketing, consultancy en ICT zijn sterk vertegenwoordigd. Ook online activiteiten voor klanten, zoals coaching, copywriting en vertaalwerk, lenen zich goed voor deze manier van werken.

Reisbestemmingen

Aan welke voorwaarden dient een land te voldoen om bij digitale nomaden in de smaak te vallen? Gelet op de digitale aard van het werk is betrouwbare wifi van groot belang. Ook een open houding van de lokale bevolking, een aangenaam klimaat en een veilige leefomgeving maken een locatie extra aantrekkelijk. Tot slot spelen de kosten voor levensonderhoud een belangrijke rol. Op plekken waar het dagelijks leven flink goedkoper is dan in het land van waaruit het inkomen wordt betaald, kunnen digitale nomaden op basis van dezelfde werkzaamheden een luxer leven leiden. De combinatie van geld verdienen in een land met hoge welvaart en een sterke economie en geld uitgeven in een land met lagere welvaart en lagere kosten kan financieel gezien dus erg gunstig uitpakken. Dit wordt ook wel 'geo-arbitrage' genoemd. De huidige populatie digitale nomaden lijkt zich vooralsnog op een aantal specifieke locaties te concentreren, zogenaamde 'hotspots'. Momenteel verblijven digitale nomaden vooral in Chang Mai (Thailand), op Bali (Indonesië), in Lissabon (Portugal), in Medellín (Colombia) en in Tallinn (Estland).

Figuur 1. Overzicht van landen die een visum voor digitale nomaden aanbieden uitgesplitst naar inkomenseisen (peiling eind 2023)

Bron: Dumont, Renaudière en Chaloff (2022) aangevuld met web-based research.

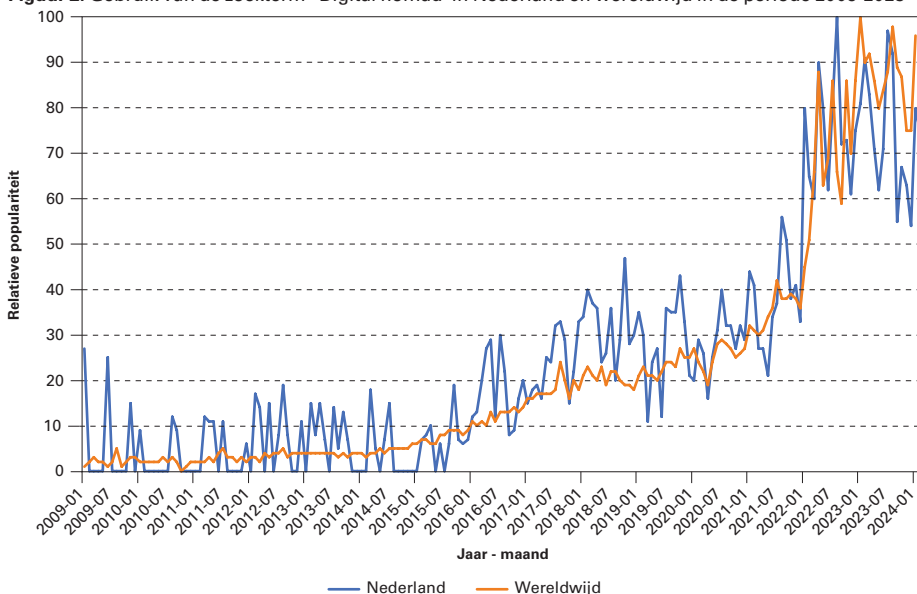
Sinds een aantal jaar spelen nationale overheden actief in op de groeiende populariteit van tijd- en plaatsafhankelijk werken door speciale 'digital nomad visa' aan te bieden. Deze visa bieden een uitweg uit het juridisch gezien grijze gebied van uitvoer van betaald werk op basis van een toeristenvisum. Voor sommige landen is het actief aanbieden van een specifiek visum voor digitale nomaden vooral een manier om zichzelf als ontvangend land in de kijker te spelen. Het aantrekken van kapitaalkrachtige doorreizigers geeft de toeristenbranche een boost. Dit geldt bijvoorbeeld voor een aantal relatief kleine eilanden in het Caribisch gebied.

Figuur 1 geeft een overzicht van de landen die een visum voor digitale nomaden aanbieden. Deze figuur is gebaseerd op informatie verzameld eind 2023. Een belangrijke voorwaarde om voor een dergelijk visum in aanmerking te komen is het vergaren van inkomen in een ander land dan waarvoor het visum wordt aangevraagd, bijvoorbeeld via een eigen onderneming of een buitenlands dienstverband. Daarnaast stellen de meeste landen ook eisen aan de hoogte van het inkomen dat verdiend wordt. Die minimale inkomenseisen lopen uiteen. Zo stelt Albanië redelijk bescheiden eisen in haar verwachting dat digitale nomaden tenminste het daar geldende minimum maandsalaris dienen te verdienen (iets meer dan 200 euro per maand). De Kaaimaneilanden en IJsland zijn een stuk selectiever. Voor het verkrijgen van een visum voor digitale nomaden voor die landen dient men maandelijks ruim 7.000 euro te verdienen. Ook de (maximale) duur van het visum verschilt per land. Aruba biedt digitale nomaden een relatief korte legale verblijfsstatus, voor een maximum van drie maanden. In Ecuador biedt het visum perspectief op een verblijfsduur van twee jaar, inclusief de mogelijkheid tot twee jaar verlenging. In Sri Lanka staan de poorten het meest ver open. Mits aan de inkomenseisen wordt voldaan kan een visum voor digitale nomaden daar jaarlijks verlengd worden.

Toegenomen interesse

Algemene interesse in digitaal nomadisme lijkt de afgelopen jaren te zijn toegenomen. Figuur 2 toont de populariteit van de zoekterm 'digital nomad' in Google voor Nederland en wereldwijd in de periode 2009-2023. De y-as toont een relatieve schaal waarin een waarde van 0 staat voor geen zoekopdrachten en 100 staat voor de piek in populariteit voor de zoekterm in het geselecteerde gebied gedurende de geselecteerde periode. Het valt direct op dat het onderwerp digitaal nomadisme vanaf de zomer van 2021, midden in de coronapandemie, in populariteit toenam. In de aanloop naar die periode werkte een groot deel van Nederland vanuit huis en veelal online. Mogelijk wakkerde dit noodgedwongen werken op afstand dromen over de combinatie van werk en reizen aan. Overigens concentreerde de populariteit van de zoekterm zich met name in de Randstad en in midden Nederland. De trend in Nederland weerspiegelt de wereldwijde trend. Wereldwijd wordt de term 'digital nomad' frequent als zoekterm gebruikt in regio's waar digitale nomaden heen trekken, zoals Indonesië, Thailand, Mexico en Georgië.

Figuur 2. Gebruik van de zoekterm 'Digital nomad' in Nederland en wereldwijd in de periode 2009-2023

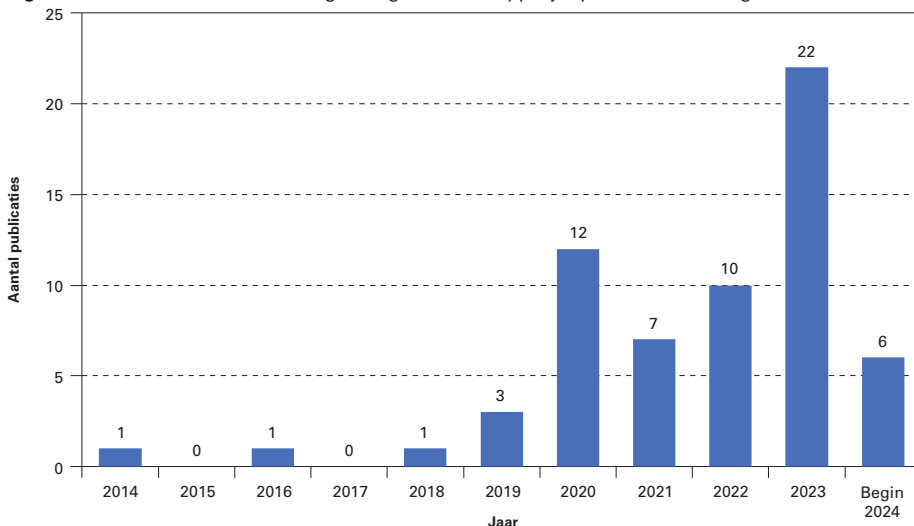
Bron: Google trends; data gedownload op 16-02-2024

Ook binnen het wetenschappelijk onderzoek ontstaat er stilaan meer belangstelling voor digitaal nomadisme en de groep mensen die op deze manier invulling geven aan hun werk en leven. Figuur 3 geeft een overzicht van het aantal Engelstalige wetenschappelijke publicaties over digitale nomaden dat tussen 1945 en half maart 2024 verschenen is. Tot tien jaar geleden werd er weinig over digitale nomaden geschreven. De eerste wetenschappelijke publicatie die in een van de grootste databases voor literatuurreferenties te vinden is, dateert uit 2014. Pas sinds 2019 neemt de aandacht voor dit onderwerp duidelijk toe. Deze toename valt onder andere terug te leiden naar het feit dat een groot online-vragenlijstonderzoek naar zelfstandig werkenden in de VS in 2018 besloot om 'digital nomad' als aparte categorie op te nemen. Toen werken op afstand tijdens de COVID-19 pandemie voor lange tijd de standaard was, groeide de wetenschappelijke interesse in digitaal nomadisme verder door.

Relevantie voor demografisch onderzoek

Wetenschappelijke publicaties komen tot op heden voornamelijk vanuit onderzoek naar

Figuur 3. Overzicht van het aantal Engelstalige wetenschappelijke publicaties over digitale nomaden

Bron: Google trends; data gedownload op 16-02-2024

toerisme, mobiliteit, duurzaamheid en computertechnologie. Artikelen in demografische tijdschriften ontbreken vooralsnog. Toenemende populariteit van digitaal nomadisme biedt echter verschillende aanknopingspunten voor onderzoek naar de populatie van digitale nomaden en hun dynamiek binnen een samenleving. Zo roept de mobiliteit die digitale nomaden definieert bijvoorbeeld vragen op over hoe hun rol in het land waar zij verblijven het best kan worden geclassificeerd. In hoeverre kunnen zij worden gezien als hooggeschoolde arbeidsmigranten? Of is er, gelet op hun tijdelijke verblijfstatus, juist geen sprake van migratie? In welke mate ervaren digitale nomaden binding met het land waar ze op dat moment verblijven? En is digitaal nomadisme voor bepaalde groepen werkenden mogelijk een opstap naar definitieve emigratie? Ook het perspectief van de bevolking van het ontvangende land verdient aandacht. De komst van een grote groep welvarende, semipermanente bewoners geeft de lokale economie een impuls. Relatief gezien kan de sociaaleconomische positie van de nationale bevolking hierdoor echter verslechteren. De kosten voor woonruimte of de prijzen in de plaatselijke horeca kunnen bijvoorbeeld flink stijgen. Deze nieuwe vorm van gentrificatie zet de verhoudingen tussen digitale nomaden en de bewoners van hun gastland onder druk.

Terugkerende mobiliteit maakt het bovendien ingewikkelder om langdurig een liefdesrelatie aan te gaan en eventueel een gezin te stichten. Digitaal nomadisme staat dan ook bekend als een singles-levensstijl. Dit roept vragen op over het verband tussen de keuze voor digitaal nomadisme en voorkeuren wat betreft relatievorming en het krijgen van kinderen. Mogelijk vormen digitale nomaden een selectieve groep die minder waarde hecht aan geijkte mijlpalen in de overgang naar volwassenheid. Tegelijkertijd zijn het vinden van een vaste partner of een sterke kindwens mogelijk redenen om een nomadisch bestaan vaarwel te zeggen.

Verder geeft digitaal nomadisme op een nieuwe manier invulling aan de uitvoer van werk. De keuze voor een nomadisch bestaan heeft gevolgen voor de mate waarin digitale nomaden aanspraak kunnen (blijven) maken op sociale zekerheid. Mogelijk ontvangen zij later in hun leven geen of minder ouderdomspensioen. Deze financiële buffers dienen zij op een ander manier op te bouwen. Bovendien creëert digitaal nomadisme nieuwe uitdagingen wat betreft de verantwoordelijkheden van werkenden en werkgevers. Dienen digitaal werkenden hun werk- of opdrachtgever op de hoogte te brengen van hun digitaal nomadische bestaan? In hoeverre zijn werkgevers bereid een bestaan als digitale nomade te faciliteren? En wat betekent tijd- en plaatsonafhankelijk werken voor de werk-privébalans van digitale nomaden?

Tot slot

Digitaal nomadisme is een relatief nieuw fenomeen met verschillende gezichten. Via sociale media worden digitale nomaden vooral geportretteerd als geluksvogels en (geprivilegieerde) avonturiers. Ontvangende landen vertalen hun

gastvrijheid langzaamaan naar lucratief, specifiek op digitale nomaden gericht aanbod. Naast welkomstwoorden klinkt er vanuit de lokale bevolking dien ten gevolge ook ongenoegen over groeiende ongelijkheid en sociale splitsing. De algemene interesse in digitaal nomadisme lijkt vooral sinds de coronapandemie te zijn toegenomen. Het zou kunnen dat digitaal nomadisme op dit moment, via een ijzersterke sociale media-campagne, veel aandacht trekt, maar dat over een aantal jaren geconcludeerd wordt dat het een voorbijgaande trend was. Het zou ook kunnen dat het aantal digitale nomaden de komende jaren zal groeien. In Nederland werken structurele ontwikkelingen zoals toenemende globalisering in de bedrijfsvoering van grote organisaties, een groeiend aandeel ZZP'ers op de arbeidsmarkt en bredere maatschappelijke acceptatie van locatie-onafhankelijk werken de keuze voor digitaal nomadisme in de hand. Via een online stappenplan informeert de Kamer van Koophandel ondernemers bijvoorbeeld hoe zij digitale nomaden kunnen worden. Op dit moment is het moeilijk om de daadwerkelijke populatie digitale nomaden precies te beschrijven. Voor de voortgang van het wetenschappelijk onderzoek naar digitaal nomadisme bestaat er grote behoefte aan betrouwbare data, zowel kwantitatieve gegevens als kwalitatief verdiepmateriaal. Toekomstig onderzoek zal uitwijzen in hoeverre digitaal nomadisme als nieuwe manier van werken en leven haar stempel op samenlevingen drukt.

Juul Henkens, NIDI-KNAW/Rijksuniversiteit Groningen, e-mail: juul.henkens@nidi.nl

Lin Rouvroye, NIDI-KNAW/Rijksuniversiteit Groningen, e-mail: rouvroye@nidi.nl

LITERATUUR:

- Cook, D. (2023), What is a digital nomad? Definition and taxonomy in the era of mainstream remote work. *World Leisure Journal*, 65 (2), pp. 256-275. DOI: 10.1080/16078055.2023.2190608
- Dumont, J.-C., G. Renaudière en J. Chaloff (2022), Should OECD countries develop new Digital Nomad Visas? *OECD Migration Policy Debates*, 27 (July), pp. 1-8. <https://web.archive.oecd.org/2022-07-22/638329-MPD-27-Should-OECD-countries-develop-new-Digital-Nomad-Visas-July2022.pdf>
- Makimoto, T. en D. Manners (1997), *Digital Nomad*. New York: Wiley.